

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2022

LXIV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

Hitelviszonyok Magyarországon
a kései rendiség idején, 1700–1848

Danyi Pál, Hites Sándor, Kovács Krisztián, Kurucz György,
Szijártó M. István és Szilágyi Adrienn tanulmányai

Ribi András

A nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyek

Ordasi Ágnes

Elszámolt milliók vagy túlhajszott centralizáció?

Váradai Natália

A kárpátaljai magyarság 1944 utáni nemzeti újrászerveződése

Horváth Gergely Krisztián

A magyar típusú jelenkortörténet

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

E számunk vendégszerkesztője
SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézirataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2022-es évfolyam megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia
és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXIV. évfolyam, 2022. 4. szám

HITELVISZONYOK MAGYARORSZÁGON A KÉSEI RENDISÉG IDEJÉN, 1700–1848

Szijártó M. István Bevezető megjegyzések 641

Danyi Pál A konvenciók pénzügyi rendszer bevezetése
a 18. század közepén és ennek jelentősége 649

Kovács Krisztián „Bizonyos és eltávoztathatlan szükségünkötől
viseltetvén”. 17–19. századi zálogszerződések a Rádayak
levelestárából 673

Kurucz György Főnemesi hitelforgalom és betáblázási tőkeértékek
Tolna, Baranya, Zala és Vas vármegyében a 18–19. század fordulóján 689

Hites Sándor A *Hitel* fikciós példázatai. Két elbeszélés
az 1830-as évekből 709

Szilágyi Adrienn Adósok és hitelezők. A Károlyi család közös kasszája
a 19. századi kimutatásokban 725

TANULMÁNYOK

Ribi András A nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyek
a kezdetektől 1435-ig 745

Ordasi Ágnes Elszámolt milliók vagy túlhajszolt centralizáció,
avagy miért mondott le az a bizonyos másik Batthyány Lajos? 767

Váradi Natália Ötvenéves az 1972-es beadvány. A kárpátaljai
magyarság 1944 utáni nemzeti újraszerveződése 785

VITA

Horváth Gergely Krisztián A magyar típusú jelenkortörténet
– a vidéktörténet szemszögéből 805

TANULMÁNYOK

A NÁDORI KÖZGYŰLÉSEKEN KÖZREMŰKÖDŐ HITELESHELYEK A KEZDETEKTŐL 1435-IG

RIBI ANDRÁS

THE PLACES OF AUTHENTICATION ASSISTING THE PALATINAL
CONGREGATIONS FROM THE BEGINNING TO 1435

Since the 19th century it has been accepted by the scholarly literature as solid fact that the palatinal congregations were also regularly attended by the delegates of the collegiate chapter of (Székes)fehérvár as official testimonies. Yet research into the charter material has revealed several pieces of evidence attesting that the testimony present at the congregation and sent on mission therefrom was by no means always a member of the Fehérvár chapter. Indeed, a case-based research has demonstrated that such exceptions were far from scarce up to the end of the fourteenth century. The paper accordingly explores the causes of such cases, and analyses the practice as it had developed by the first third of the fifteenth century, seeking connections with the emergence of the chapter of Fehérvár as a place of authentication of national competence.

Keywords: palatinal congregations, authentication, scholarly literature, Middle Ages

---

A 19. század végén Hajnik Imre alapvető perjogi monográfiájában a nádori közgyűléseket elemezve arra a közismertté és széles körben elfogadottá vált következtetésre jutott, hogy a *congregatio generalis*okon a fehérvári társaskáptalan kiküldöttei is rendre megjelentek tanúbizonyosággént (szemben a megyei közgyűlésekkel, ahol egy környékbeli hiteleshely működött közre).¹ Magam korábban – egyetértve Hajnikkal² és Solymosi Lászlóval,³ illetve néhány példát is felsorolva – mindezt a fehérvári káptalan országos hatáskörű hiteles-

---

Ribi András, tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Középkori Történelmi Tanszék. A tanulmány az ELKH–PTE–ELTE Középkori Magyar Egyházi Archontológia 1000–1387 Kutatócsoport (1421707) és a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP–22–4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

- 1 Hajnik Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt*. Bp., 1899. 71. Az elfogadottságra lásd Petrovics István: *Nádori közgyűlés*. In: *Korai magyar történelmi lexikon*. 9–14. század. Főszerk. Kristó Gyula. Bp., 1994. 473–474.
- 2 „Valószínűleg ezzel állott kapcsolatban, hogy a székesfehérvári káptalan, később mint hiteles hely mindenütt az országban eljárhatott.” Hajnik: *A magyar bírósági szervezet*, 71. 34. j.
- 3 Solymosi László: *A székesfehérvári káptalan hiteleshelyi működésének főbb sajátosságai az Árpád-korban*. In: *A székesfehérvári Boldogasszony bazilika történelmi jelentősége*. Az 1996. május 16-án rendezett tudományos tanácskozás előadásai. Szerk. Farkas Gábor. Székesfehérvár, 1996. 191–194.

helyi tevékenységének egy lehetséges előzményeként tartottam számon.⁴ A kérdés akkor kezdett érdekessé válni, amikor kutatásaim során az 1370-es évek okleveles anyagában bűvárokodva több olyan nádori közgyűlésre vonatkozó adat is a kezembe került, amelyek szerint nem a fehérvári káptalan kiküldöttje volt jelen és szállt ki a közgyűlésről.⁵ Ahogy az alábbiakból egyértelműen kiderül, ez egyáltalán nem volt ritka jelenség a 14. század végéig, így Hajnik Imre bő százhusz évvel ezelőtti elképzelése jelentős korrekcióra szorul.

Sajnos a nádori hivatal késő középkori működéséről nem áll rendelkezésünkre modern feldolgozás,⁶ és a *congregatio generalis*ok tekintetében is csupán egy-egy nádor,⁷ uralkodó⁸ vagy megye⁹ vonatkozásában kerültek publikálásra hosszabb-rövidebb időszakokat¹⁰ felölelő adatsorok. A változó színvonalú munkák többsége csupán a közgyűlés idejére és helyére tér ki, néhány modern feldolgozást – Weisz Boglárka Biharra és C. Tóth Norbert Szabolcsra vonatkozó, de csak a Zsigmond-kort felölelő munkáját – leszámítva a hiteles-helyi tanúbizonyságokat nem említik.

Jóllehet az elmúlt évtizedekben a forrásokhoz való hozzáférés lehetősége rengeteget javult, az már a korábbi kutatás számára is feltűnhetett volna, hogy Hajnik megállapítása nem éppen a legszilárdabb: az általa idézett két példából az első egész egyszerűen téves volt.¹¹ Talán valamit érzékelt a jelenségből Gábor Gyula, amikor a nádorok vidéki bírászkodását elemezve úgy fogalmazott, hogy „jelen van még a közgyűlésen bizonyoságul a királyi ember és *valamely egyház* kiküldötte is”.¹² [Kiemelés: R. A.] Ugyanakkor a lényegét ő sem vette észre. Mindez kiderül a fehérvári káptalan teljes mellőzéséből (meg sem említi ezt az egyházat) és a fenti állítás alátámasztásaként idézett példából is: 1354-ben az

- 4 Ribi András: Miért működött két országos hatáskörű hiteleshely Fehérváron? *Turul* 91 (2018) 83. 18. j.
- 5 Első aggályaimat egy korábbi tanulmányban fogalmaztam meg ezzel kapcsolatban. Ribi András: A budai káptalan országos hatáskörének kezdetei. *Történelmi Szemle* 62 (2020) 387. 130. j.
- 6 C. Tóth Norbert a kérdés politikai oldalát tárgyalja, nem az intézményit. Vö. C. Tóth Norbert: *A magyar királyság nádora. A nádori és helytartói intézmény története (1342–1562)*. Bp., 2020. (Századok Könyvek) 13. A korai időszakra vonatkozóan lásd Szócs Tibor: *A nádori intézmény korai története 1000–1342*. Bp., 2014. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 5.)
- 7 Pór Antal: Opuli László herceg, Magyarország nádoriszánja. *Századok* 43 (1909) 552–554.; C. Tóth Norbert: A nádori hivatal működése Lackfi István tisztségviselése alatt (1387–1392). *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 130 (2009) 98.; Krusák Anita: A nádori congregatio intézménye Druget Vilmos náadorsága alatt. In: *Középkortörténeti tanulmányok. 7. A VII. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2011. június 1–3.) előadásai*. Szerk. Kiss P. Attila – Piti Ferenc – Szabados György. Szeged, 2012. 426–433.
- 8 Gábor Gyula: *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt. (Oklevelek alapján)*. Bp., 1908. 127–139.
- 9 Holub József: *Zala megye története a középkorban. I–III*. Pécs, 1929–1933. I. (A megyei és egyházi közigazgatás története) 168–170.; Havassy Péter: *Heves megye középkori tisztségviselői*. Eger, 1986. (Studia Agriensia 6) 63–64.; Tringli István: Pest megye a késő középkorban. In: *Pest megye monográfiája. 1/1–2*. Szerk. Fancsalszky Gábor – Zsoldos Attila. Bp., 2001–2007. 1/2. (A honfoglalástól 1686-ig) 172–179.; C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban*. Nyíregyháza, 2008. 115–117.; Weisz Boglárka: Bihar megye hatóságának működése a Zsigmond-korban. In: *Nagyvárad és Bihar a Zsigmond-korban*. Szerk. Zsoldos Attila. Nagyvárad, 2020. (Tanulmányok Biharország történetéről 8) 135–136.
- 10 Pl. Szócs Tibor 1273–1313 közötti időszakra vonatkozó gyűjtését lásd Szócs: *A nádori intézmény*, 175. 910. j.
- 11 Vö. *Zala vármegye története. I–II*. Szerk. Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula. Bp., 1886–1890. II. 361. Bár Zsigmond király ítéletlevele megemlékezik egy 1408. évi nádori közgyűlésről, egyházi tanúbizonyságról nem esik szó a szövegben. A másik példa, Nógrád és Hont megyék 1394. évi közgyűlése már helyes. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) Diplomatikai Fényképgyűjtemény [= DF] 243 861.
- 12 Gábor: *A megyei intézmény*, 143.

egri káptalan, 1358-ban a leleszi konvent és 1361-ben a váradi káptalan is egy-egy megyei közgyűlésre – nem pedig nádorira – küldött tanúbizonyságot.¹³ A koronázóváros társas egyházának szerepvállalását az egyébként Gábor Gyula nyomán dolgozó Holub József hozta vissza a köztudatba: „ott volt *mindig* a nádor kíséretében a fehérvári káptalan egy tagja is”.¹⁴ [Kiemelés: R. A.] Ezt a *mindig*et ugyanakkor – függetlenül attól, hogy Holub 25 zalai közgyűlést ismert 1273 és 1444 között – csupán két példával illusztrálta (1372, 1408).¹⁵ A későbbiek tükrében a magyarázat is sántít, miszerint minderre azért volt szükség, mert nehézkes lett volna minden egyes esetben a legközelebbi hiteleshelyhez fordulni. Végezetül Istványi Géza volt az, aki összefoglaló jelleggel írt dolgozatában – csupán a korábbi szakirodalomra hivatkozva – jó időre lezárta a kérdést: szerinte a nádori közgyűléseken a fehérvári káptalan kiküldöttei, a megyei közgyűléseken a környékbeli hiteleshelyek tanúbizonyságai működtek közre.¹⁶ A közelmúltban a megyékről szóló áttekintő tanulmányában Tringli István általánosságban emlegeti a congregatiókat (tehát nemcsak a nádori közgyűléseket tárgyalja, hanem az egyéb bárók által tartottakat is), melyeken a megyék alispánjainak, a szolgabíráknak, a megye nemeseinek és más birtokosainak kötelező volt jelen lenni. Továbbá „rajtuk kívül egy hiteleshely embere is ott volt a gyűlésen, hogy az olyan feladatokat, amihez az ő közreműködése szükséges volt, azonnal elvégezhesse”.¹⁷ Az óvatos fogalmazás a nádori közgyűlések vonatkozásában is indokolt.

Az említett anomáliák miatt úgy vélem, ezt az alapvetően ügyviteli jellegű kérdést, amely a közreműködő hiteleshelyek számára nyilvánvalóan bevételi forrást is jelentett, csak a nádori közgyűléseken jelen lévő hiteleshelyi kiküldöttek összegyűjtésével lehet alaposan megvizsgálni. Ugyanakkor azon túl, hogy a modern forráskiadások által le nem fedett évtizedek miatt (ideértve a *Zsigmondkori Oklevéltár* teljesnek nem tekinthető korai köteteit is) több ezer nádori oklevelet kellett átnézni, a kutatást két tényező – egy modern és egy középkori sajátosság – is nehezítette. Egyrészt azt tapasztaltam az anyaggyűjtés során, hogy számos adat tartalmi átírásokból, évekkel – olykor évtizedekkel – későbbi ítéletlevelekből került elő. Bár teljességre törekedtem, de a saját esetleges mulasztásaimon túl is könnyedén előfordulhat, hogy a későbbiekben felbukkannak még újabb adatok, hiszen ezeknek a hosszú okleveleknek a levéltári adatbázisban történő rögzítésekor is szükségképpen nagyobb eséllyel történhetek (és történtek is) hibák. Másrészt a nádori közgyűléseken kiadott oklevelek nagyobb része eleve nem is nevezi meg a közreműködő hiteleshelyet. Ennek az az oka, hogy a *congregatio generalis*okon az eljárások nagyobb része – Istványi kifejezésével – *requisitio* volt, vagyis a felmerülő kérdésre a megye hatósága és az esküdtek a közgyűlés

13 *Anjoukori Okmánytár*. I–VII. Szerk. Nagy Imre. Bp., 1878–1920. VI. 193.; *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. I–XII. Szerk. Nagy Imre et al. Pest–Bp., 1871–1931. (= Zichy) III. 100.; MNL OL Diplomatikai Levéltár (= DL) 41 479. Vö. Gábor: *A megyei intézmény*, 143. 4. j.

14 Holub: *Zala megye*, I. 177.

15 Uo. 45. j.

16 Istványi Géza: *A generalis congregatio*. *Levéltári Közlemények* 17, 18–19 (1939, 1940–1941) 68.

17 Tringli István: *Megyék a középkori Magyarországon*. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. Neumann Tibor – Ráczy György. Bp.–Piliscsaba, 2009. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40) 506–507. E helyütt szeretnék köszönetet mondani Tringli Istvánnak a tanulmány elkészítéséhez nyújtott hasznos tanácsaiért.

helyszínén feleltek, majd megerősítették vagy tagadták a peres fél állítását (testületszerű tanúságtétel). Ilyenkor nem volt szükség a hiteleshelyi tanúbizonyosság közreműködésére. Inquisitióra sokkal ritkábban, eleinte csak királyi parancsra került sor. Később már a nádor is elrendelhetett vizsgálatot, határjárást, birtokba vezetést vagy idézést. Ebben az esetben a nádori és a királyi ember társaságában a közgyűlésen közreműködő hiteleshely egy tanúbizonyosága is kiszállt a helyszínre.¹⁸ Összességében nagyon sok olyan közgyűlés adatolható, amelyeknél nem tudjuk, melyik hiteleshely képviseltette magát.¹⁹

Végezetül röviden indokolni kell a tanulmány kronológiai határait. A kezdetek a 13. század utolsó harmadába vezetnek, az első közgyűlést 1273-ból ismeri a szakirodalom.²⁰ A vizsgálódás felső határát már nehezebb volt meghatározni. Eleinte úgy gondoltam, hogy Garai Miklós több mint három évtizedes nádorságával zárom le a kutatást (1402–1433),²¹ hiszen egy ilyen hosszú méltóságviselésnek elegendőnek kellett lennie a tendenciák megszilárdulásához. Ráadásul ez az időszak, az 1420-as évek második fele és az 1430-as évek eleje nagyjából egybeesik a fehérvári káptalan országos hatáskörű hiteleshelyi tevékenységének kezdetével is, így amennyiben a nádori közgyűléseken való részvétel tényleg ennek egy előzménye, annak eddigre ki kell rajzolódnia.²² Ugyanakkor a korábbi gyűjtésekből kiderült, hogy 1435-ből több helyről is adatolhatunk nádori közgyűléseket, így érdemesnek látszott legalább eddig kiterjeszteni a kutatást. Ez annál is inkább szerencsés, mert – bár az 1435. évi törvények a *congregatio generalis*okat nem szabályozták – ekkor zajlott le a perjog első kodifikációja, illetve ekkortájt váltak inkább jellemzővé az egyedi hatalmaskodási ügyekben tartott kikiáltott közgyűlések.²³

Az 1. táblázat a 13. század végétől 1435-ig összegyűjtött adatokat foglalja magában.²⁴ Az első oszlopban a nádorokat találjuk, majd a nádori közgyűlés kezdetét (nem pedig a vonatkozó oklevél dátumát) tüntetem fel. A harmadik és a negyedik oszlop a közgyűlés helyét és a megyét (vagy megyéket) nevezi meg.²⁵ Az ötödik oszlopban a tanúbizonyoságként közreműködő egyházi intézményt adom meg – minden esetben hivatkozással. (A hiteleshelyi tanúbizonyoságok egy része a 14. század első felében jó eséllyel nem volt jelen ténylegesen is a közgyűléseken, miként arra hamarosan kitérek. Ez magyarázza

18 Istványi: A generalis congregatio, 75–83.

19 1360-ból például hiába ismerünk nagyon sok nádori közgyűlést a keleti és a déli országrészről, a hiteleshelyek közreműködéséről alig van információnk. Lásd 1. táblázat. Vö. *Anjou-kori oklevéltár/Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. I–XV., XVII–XXXVIII., XL., XLII., XLIV., XLVI–L. Szerk. Almási Tibor et al. Bp.–Szeged, 1990–2021. (= AOKlt.) XLIV. Passim. Hasonló tapasztalható 1368–1369 vagy éppen 1393 esetében is.

20 S. Kiss Erzsébet: *A királyi generális kongregáció kialakulásának történetéhez*. Szeged, 1971. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica 39) 24. 93. j.; Szócs: *A nádori intézmény*, 163.

21 Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, Adattárak 5) (= Engel: Arch.) I. 5.

22 Ribi: *Miért működött*, 91.

23 Tringli István: *Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről*. *Történelmi Szemle* 39 (1997) 390. *A proclamata congregatio generalis*okról részletesen lásd uő: *A kikiáltott közgyűlés*. *Történelmi Szemle* 63 (2021) 575–604.

24 Az 1379 és 1381 közötti adatokat részben Farkas Csaba bocsátotta rendelkezésemre. Segítségét ezúton is köszönöm.

25 A megyepárok többnyire már nagyon korán rögzültek. Lásd Hajnik: *A bírósági szervezet*, 68.

a táblázat kissé bonyolult címét is.) Az említések döntő többsége a fent említett közgyűlésről történő kiküldetés, ezen belül az egyes ügytípusoknak egyelőre nincs jelentősége.

1. táblázat. A nádori közgyűléseken felmerülő eljárásokkal kapcsolatban közreműködő hiteleshelyek (1299–1435)

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdete	helyszíne		
Aba nb. Amadé (1299–1300) ²⁶	1299. december 7.	Lelesz	Zemplén	egri káptalan ²⁷
Druget János (1328–1333) ²⁸	1331. április 24.	Arad	Arad	leleszi konvent ²⁹
Druget Vilmos (1334–1342) ³⁰	1334. június 27.	Buda	besenyők	földvári konvent ³¹
	1334. június 19.	Záhony	Szabolcs, Bereg	váradelőhegyi konvent ³²
	1337. május 27.	Középnémeti	Abaúj, Sáros, Zemplén	jászói konvent ³³
	1337. június 10.	Gelénes	Szatmár, Ugocsa	egri káptalan ³⁴
	1339. szeptember 14.	Alsózsolca	Borsod, Torna	egri káptalan ³⁵
	1341. október 29.	Apácavásárhely	Veszprém	veszprémi káptalan ³⁶
Zsámboki Miklós (1342–1356) ³⁸	1341. november 5.	Győr	Győr, Komárom	pannonhalmi konvent ³⁷
	1343. szeptember 15.	Patak	Zemplén, Ung	leleszi konvent ³⁹
	1347. május 14.	Pozsony	Pozsony, Moson	pozsonyi káptalan ⁴⁰
	1347. június 25.	Szepesváralja	Szepes	szepesi káptalan ⁴¹

26 Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája (1000–1301)*. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, Adattárak 11) 25.

27 *Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke*. Szerk. Szócs Tibor. Bp., 2012. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 51) (= RP) 304. sz.

28 Engel: Arch. I. 2.

29 AOKlt. XV. 167. sz.

30 Engel: Arch. I. 3.

31 AOKlt. XVIII. 312. sz.

32 Uo. 400. sz.

33 Uo. 296. sz.

34 Uo. 324. sz.

35 Uo. XXIII. 557. sz.

36 Uo. XXV. 759. sz.

37 Uo. 776. sz.

38 Engel: Arch. I. 3.

39 AOKlt. XXVII. 730. sz.

40 Uo. XXXI. 432. sz.

41 Uo. 609. sz.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdetre	helyszíne		
Zsámboki Miklós (1342–1356)	1347. július 2. ⁴²	Somogyvár	Somogy	somogyi konvent ⁴³
	1347. július 16.	Gelénes	Szatmár, Ugocsa	váradai káptalan ⁴⁴
	1349. május 11.	Somogyvár	Somogy	fehérvári káptalan ⁴⁵
	1349. augusztus 17.	Karász	Szabolcs, Bereg	leleszi konvent ⁴⁶
	1351. november 7.	Szakcs	Tolna	szekezsárdi konvent ⁴⁷
	1353. április 19.	Erzsébetfalva	Pest, Pilis	budai káptalan ⁴⁸
Kont Miklós (1356–1367) ⁴⁹	1358. július 23.	Mándhida	Zala	fehérvári káptalan ⁵⁰
	1358. augusztus 27.	Vasvár	Vas	fehérvári káptalan ⁵¹
	1358. szeptember 10.	Csepreg	Sopron	fehérvári káptalan ⁵²
	1358. szeptember 17.	Pozsony	Pozsony, Moson	fehérvári káptalan ⁵³
	1358. október 1.	Tapolcsány	Nyitra, Trencsén	fehérvári káptalan ⁵⁴
	1358. október 8.	Bars	Bars	fehérvári káptalan ⁵⁵
	1358. október 22.	Gyarmat	Nógrád, Hont	fehérvári káptalan ⁵⁶
	1360. szeptember 14.	Valkóvár	Valkó	fehérvári káptalan ⁵⁷
	1360. november 2.	Kassa	Abaúj, Sáros	fehérvári káptalan ⁵⁸

42 A közgyűlést Velikei Tamás fia László alnádor tartotta.

43 AOKlt. XXXI. 660. sz.

44 Uo. 714. sz.

45 Uo. XXXIII. 331. sz.

46 Uo. 631. sz.

47 Uo. XXXV. 710. sz.

48 Uo. XXXVII. 246. sz.

49 Engel: Arch. I. 3.

50 AOKlt. XLII. 778., 787. sz.

51 Uo. 989. sz.

52 Uo. 1036. sz.

53 Uo. 1063., 1066. sz.

54 Uo. 1143. sz.

55 Uo. 1167., 1212. sz.

56 Uo. 1227. sz.; MNL OL DL 41 395.

57 AOKlt. XLVIII. 348. sz.

58 Uo. XLIV. 1086. sz.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdetre	helyszíne		
Kont Miklós (1356–1367)	1360. november 22.	Tornalja	Torna	fehérvári káptalan ⁵⁹
	1364. május 8.	Apácavásárhely	Veszprém	fehérvári káptalan ⁶⁰
	1364. június 24.	Bács	Bács	fehérvári káptalan ⁶¹
	1364. július 1.	Bodrog	Bodrog	fehérvári káptalan ⁶²
	1364. július 20.	Mezősomlyó	Krassó	fehérvári káptalan ⁶³
	1364. szeptember 9.	?	Szabolcs, Bereg	fehérvári káptalan ⁶⁴
	1364. szeptember 23.	Patak	Zemplén, Ung	fehérvári káptalan ⁶⁵
	1366. május 1.	Fehérvár	Fejér	fehérvári káptalan ⁶⁶
	1366. július 1.	Bars	Bars	fehérvári káptalan ⁶⁷
	1366. július 13.	Gyarmat	Nógrád, Hont	fehérvári káptalan ⁶⁸
	1366. augusztus 14.	Tornalja	Gömör, Torna	fehérvári káptalan ⁶⁹
László oppelni herceg (1367–1372) ⁷⁰	1370. június 26.	Nadab	Zaránd, Békés	csanádi káptalan ⁷¹
	1370. július 29.	Karász	Szabolcs, Bereg	csanádi káptalan ⁷²
	1371. október 24.	Szepesváralja	Szepes	szepesi káptalan ⁷³
	1372. május 5.	Kaza	Borsod	szepesi káptalan ⁷⁴

59 AOklt. XLIV. 1127. sz.

60 Uo. XLVIII. 308. sz.

61 Uo. L. 55. sz.

62 Uo. XLIX. 39. sz.

63 Uo. XLVIII. 596. sz.

64 Uo. 770. sz.

65 Uo. 739., 742., 762. sz.; AOklt. XLIX. 44., 499. sz.; MNL OL DF 233 777., 264 220.

66 AOklt. L. 268–269., 280. sz.

67 Uo. 611., 613. sz.

68 Uo. 652. sz.

69 Uo. 757. sz.

70 Engel: Arch. I. 4.

71 MNL OL DL 1694.

72 Uo. 97 852., 52 169.; Zichy III. 401–402.; MNL OL DF 272 357.; MNL OL DL 38 927.

73 MNL OL DF 272 357.

74 MNL OL DL 38 927., 42 045.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdetre	helyszíne		
László oppelni herceg (1367–1372)	1372. június 28.	Fehérvár	Fejér	szepesi káptalan ⁷⁵
	1372. július 20.	Mándhida	Zala	fehérvári káptalan ⁷⁶
Lackfi Imre (1372–1375) ⁷⁷	1374. július 20.	Apácavásárhely	Veszprém	fehérvári káptalan ⁷⁸
Id. Garai Miklós (1375–1385) ⁷⁹	1377. november 30.	Vasvár	Vas	vasvári káptalan ⁸⁰
	1377. december 14.	Csepreg	Sopron	vasvári káptalan ⁸¹
	1380. június 4.	Somogyvár	Somogy	fehérvári káptalan ⁸²
	1380. július 30.	Nagyfalu	Baranya	fehérvári káptalan ⁸³
	1381. június 17.	Bars	Bars	fehérvári káptalan ⁸⁴
	1381. július 8.	Kaza	Borsod	fehérvári káptalan ⁸⁵
	1381. július 22.	Nyitra	Nyitra, Trencsén	fehérvári káptalan ⁸⁶
	1381. július 22.	Gömör ⁸⁷	Gömör, Torna	fehérvári káptalan ⁸⁸
	1381. augusztus 12.	Kassa	Abaúj, Sáros	fehérvári káptalan ⁸⁹
	1381. augusztus 12.	Pozsony	Pozsony, Moson	fehérvári káptalan ⁹⁰
	1381. augusztus 19.	Patak	Zemplén, Ung	fehérvári káptalan ⁹¹

75 MNL OL DL 106 165., 106 166., 106 178.

76 Uo. 6212.

77 Engel: Arch. I. 4.

78 MNL OL DL 41 953.; MNL OL DF 266 181.

79 Engel: Arch. I. 4.

80 MNL OL DL 42 088., 94 104.

81 Uo. 6477.

82 Uo. 6711.

83 Uo. 6667.

84 Uo. 47 204., 58 614.

85 Uo. 75 849., 83 379.

86 MNL OL DF 273 093.

87 A helyszíntre lásd MNL OL DL 56 926.

88 MNL OL DF 277 864.

89 Zsigmondkori oklevéltár. I–XIV. (1387–1427). Szerk. Mályusz Elemér et al. Bp., 1951–2020. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52, 55, 59) (= ZsO) V. 1617. sz.

90 MNL OL DL 6821.

91 Uo. 31 333.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdetre	helyszíne		
Id. Garai Miklós (1375–1385)	1381. szeptember 2.	Karász	Szabolcs, Bereg	fehérvári káptalan ⁹²
	1381–1382.	?	Heves	fehérvári káptalan ⁹³
Lackfi István (1387–1392) ⁹⁴	1388. június 8.	Bars	Bars	nyitrai káptalan ⁹⁵
	1388. június 29.	Gyarmat	Nógrád, Hont	nyitrai káptalan ⁹⁶
Ilsvai Leusták (1392–1397) ⁹⁷	1393. szeptember 22.	Patak	Zemplén, Ung	jászói konvent ⁹⁸
	1393. október 20.	Kaza	Borsod	jászói konvent ⁹⁹
	1393. november 3.	Csenger	Szatmár, Ugocsa	jászói konvent ¹⁰⁰
	1394. május 4.	Gyarmat	Nógrád, Hont	fehérvári káptalan ¹⁰¹
	1397. március 21.	Somogyvár	Somogy	fehérvári káptalan ¹⁰²
Bebek Detre (1397–1402) ¹⁰³	1397. június 11.	Rudabánya	Borsod, Gömör	jászói konvent ¹⁰⁴
	1397. június 11.	Kassa	Abauj, Zemplén, Torna	jászói konvent ¹⁰⁵
	1399. június 16.	Verpelét	Heves	jászói konvent ¹⁰⁶
	1399. augusztus 4.	Szenterzsébetfalva	Pest, Pilis	jászói konvent ¹⁰⁷
	1399. november 3.	Pozsony	Pozsony, Moson	pozsonyi káptalan ¹⁰⁸
Ifj. Garai Miklós (1402–1433)	1406. szeptember 13.	Gömör	Gömör, Torna	fehérvári káptalan ¹⁰⁹
	1406. október 25.	Kassa	Abauj, Sáros	fehérvári káptalan ¹¹⁰

92 MNL OL DL 96 575.

93 Uo. 1353. [Séruilt oklevél.]

94 Engel: Arch. I. 4.

95 MNL OL DL 58 678.

96 MNL OL DF 248 208.

97 Engel: Arch. I. 5.

98 MNL OL DL 85 521.

99 ZsO II. 1579. sz.

100 MNL OL DL 52 816.

101 MNL OL DF 243 861.

102 MNL OL DL 8207.

103 Engel: Arch. I. 5.

104 ZsO I. 4830. sz.

105 MNL OL DF 253 192.; MNL OL DL 8233., 86 556.

106 MNL OL DF 210 118.

107 ZsO I. 6149. sz.; MNL OL DL 8400., 8528.

108 MNL OL DL 8513.

109 ZsO II. 5049–5050. sz.; MNL OL DL 53 253., 57 096.

110 ZsO II. 5137., 5142. sz.; MNL OL DL 60 520., 75 402., 107 867.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdetre	helyszíne		
Ifj. Garai Miklós (1402–1433)	1408. június 25.	Mándhida	Zala	fehérvári káptalan ¹¹¹
	1409. március 11.	Vasvár	Vas	vasvári káptalan ¹¹²
	1411. október 26.	Somogyvár	Somogy	fehérvári káptalan ¹¹³
	1411. november 9.	Szelcsén	Nyitra, Trencsén	fehérvári káptalan ¹¹⁴
	1412. január 4.	Pozsony	Pozsony, Moson	fehérvári káptalan ¹¹⁵
	1412. január 7.	Karász	Szabolcs, Bereg	fehérvári káptalan ¹¹⁶
	1412. április 18.	Tornalja	Gömör, Torna	fehérvári káptalan ¹¹⁷
	1412. április 25.	Patak	Zemplén, Ung	fehérvári káptalan ¹¹⁸
	1412. október 24.	Szentpéter	Borsod	fehérvári káptalan ¹¹⁹
	1412. október 30.	Várad	Bihar	fehérvári káptalan ¹²⁰
	1421. július 11.	Pozsony	Pozsony, Moson	pozsonyi káptalan ¹²¹
	1423. május 10.	Kassa	Abauj, Sáros	jászói konvent ¹²²
	1423. november 3.	Gyarmat	Nógrád, Hont	fehérvári káptalan ¹²³
	1424. október 9.	Bars	Bars	fehérvári káptalan ¹²⁴
	1424. november 6.	Nyitra	Nyitra	fehérvári káptalan ¹²⁵

111 ZsO II. 6229–6230., 6245. sz.

112 MNL OL DF 209 227.

113 ZsO III. 1147. sz.

114 Uo. 1316. sz.

115 Uo. 1616. sz.

116 Uo. 1669. sz.

117 Uo. 2064. sz.

118 Uo. IV. 1290. sz.

119 Uo. III. 2901. sz.

120 Uo. 3191. sz.

121 Uo. VIII. 795–796., 808–809. sz.

122 Uo. X. 665. sz.

123 Uo. 1438., 1465. sz.

124 Uo. XI. 1169. sz.

125 Uo. 1389., 1430., 1459. sz.

Nádor	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdet	helyszíne		
Pálóci Mátyus (1435–1436) ¹²⁶	1435. június 9.	Karász	Szabolcs, Bereg	fehérvári káptalan ¹²⁷
	1435. augusztus 19.	Várad	Bihar, Kraszna	fehérvári káptalan ¹²⁸

A táblázatot felületesen szemlélve bizonyos kronológiai sajátosságok azonnal kirajzolódnak. Egyrészt – miképpen arra a szakirodalom már a nádori közgyűlések kapcsán korábban rámutatott¹²⁹ – ezt a problémát is érdemben csupán a Druget-korszaktól,¹³⁰ az 1330-as évektől lehet vizsgálni, onnantól kezdve viszont viszonylag folyamatos adatokkal rendelkezünk. Másrészt az is feltűnő, hogy egy politikai változásokra érzékeny jelenséggel állunk szemben: az 1382 utáni évtizedben,¹³¹ a 15. század hajnalának polgárháborús éveiben,¹³² a konstanzi zsinat alatt¹³³ vagy éppen az 1430-as évek elején nemcsak hiteleshelyek közreműködésére nincs adat, közgyűlések sem voltak. Függetlenül attól, hogy már a Zsigmond-kor elején sem a nádor tartotta ténylegesen a közgyűléseket – ez az ítélmesterek feladata volt –,¹³⁴ az udvar tartós távolléte esetén a *congregatio generalis* ok is elmaradtak; ezekben az években a nádori oklevelek döntő többsége perhelasztás.

Az első, magányos adatunk arra, hogy egy nádori közgyűlés kapcsán valamely hiteleshelynek ki kellett szállnia az Árpád-kor végéről, 1299 decemberéből származik. Amikor másfél évvel korábban Rátót nembeli Roland nádor Borsod megye számára tartott közgyűlést, még fel sem merült, hogy egy határjárás végrehajtásához hiteleshelyet kellene bevonni: a helyszíntre a nádori gyűrűspecst kancellárja és két helybéli nemes – köztük egy szolgabíró – szállt ki.¹³⁵

Ezt követően 1331-től folyamatosan vannak adataink.¹³⁶ Meglepő módon ezek pontosan a Holub József által működésképtelenné tartott módszert tükrözik: a nádori közgyűléseken felmerülő eljárásokat az 1350-es évek első feléig rendre egy-egy környékbeli hiteleshellyel hajtották végre. Ráadásul a vonatkozó oklevelek mind az illető hiteleshely-

126 Engel: Arch. I. 5.

127 Zichy VIII. 559–561.; MNL OL DL 54 934., 54 945., 54 948., 54 998., 80 534., 97 153.

128 MNL OL DL 30 434.; MNL OL DF 253 698.

129 Gábor: *A megyei intézmény*, 124–125.; Istványi: *A generalis congregatio*, 66.

130 A három Druget nádorról legújabbán lásd Zsoldos Attila: *A Druget-tartomány története (1315–1342)*. Bp., 2017. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 37–75.

131 Uo. 324. sz.

132 1402 augusztusában Bebek Detre ugyan tartott egy közgyűlést Gömörben (MNL OL DL 89 629.), de 1403-ból és 1404-ből alig maradt fenn nádori oklevél. Az 1405. évi 5. törvénycikk aztán megerősítette a közgyűléseken levelesítettek elítélésének jogát.

133 1412 után évekig nem voltak közgyűlések. 1419-ben Győr és Komárom megyékben tartottak ugyan egyet, de gyakran még 1420-ban is az 1411–1412-es közgyűlésekre hivatkoztak az ítéletlevelekben (pl. ZsO VII. 1407., 1415., 1484. sz.).

134 C. Tóth: *A nádori hivatal működése*, 86.

135 RP 292. sz.

136 1316-ban Dózsa bihari és szabolcsi ispán tartott egy közgyűlést öt észak-alföldi megyének, ahonnan egy alkalommal a váradi káptalant küldték ki. AOKt. IV. 527. sz.

nek címzett nádori parancsok, vagyis – szemben azzal, ahogy a későbbiekben a forrásokban említették őket – jó eséllyel a hiteleshelyek képviselői ténylegesen nem vettek részt a közgyűléseken. Két esetben maga a jelentés is fennmaradt: 1334-ben a besenyők számára tartott gyűlésen felmerülő problémára a földvári, 1351-ben (említés szintjén) a tolnai *congregatio generalis* kapcsán a szekszárdi konvent részéről.¹³⁷

Változást Zsámboki Miklós nádorsága hozott (1342–1356), ami annak tükrében nem meglepő, hogy a nádori közgyűlések amúgy is innentől kezdve működtek rendszerszerűen: nem véletlenül tartja a kutatás I. Lajos korszakát az intézmény virágkorának.¹³⁸ Az első eltérésre 1347-ből van adatunk, amikor László alnádor Krassó megyei közgyűlésén a peres felek az alnádor káplánjai előtt tettek esküt. Hasonló megoldásra 1351-ben még három alkalommal – részben a nádor, részben a Dezső alnádor tartotta közgyűléseken – került sor.¹³⁹ Bár ez nyilvánvalóan nem ugyanaz a megoldás, mint amikor egy-egy hiteleshely képviselői vannak jelen az eseményen (ezért ki is hagytam őket a fenti táblázatból), de kétségtávol mutatja az igényt valamilyen egyházi személy (vagy legalábbis egy írószerv) közreműködésére.

Ehhez az időszakhoz kapcsolódik a fehérvári káptalan első említése is egy nádori közgyűlés kapcsán (az 1. táblázatban félkövérrel kiemelve). Miklós nádor 1349 májusában Somogyváron tartott közgyűlést Somogy megye nemessége számára, amikor egy ügyben külső eljárásra volt szükség. A nádor erre a közgyűlésről a saját embere mellett egy speciális királyi embert és Péter fehérvári kisprépostot küldte ki. Az oklevélben rögzített, később többször visszatérő formula szerint utóbbiak a király parancsára voltak jelen a közgyűlésen: „... unacum Iohanne Bysseno [...] ad hoc specialiter deputato et [...] testimonio capituli Albensis ecclesie similiter ex regali precepto in faciendis congregationibus nobiscum procedentibus...”¹⁴⁰ Sajnos a fehérvári káptalan levéltárának pusztulása miatt I. Lajos parancsa sem ebből az évből, sem a későbbi időszakból nem maradt fenn. Nem tudjuk, mi indokolta ekkor ezt a megoldást, esetleg felmerülhet a területileg illetékes somogyvári konvent érintettsége.¹⁴¹ Mindenesetre a fehérvári káptalan illetén funkciója egyelőre nem tudott gyökeret verni: az 1350-es évek elejéről származó adataink még a század első felében alkalmazott rendszert tükrözik.

Az igazi cezúra – miképpen azt az 1. táblázatban szürke sávval is jelöltem – Kont Miklós 1356 és 1367 közötti nádorságához kapcsolódik. 1358 és 1366 között – ahogy azt húsz köz-

137 AOKlt. XVIII. 312. sz.; Uo. XXXV. 710. sz.

138 Szócs: A nádori intézmény, 179–180.

139 A jelenséget már a korábbi szakirodalom is regisztrálta, lásd Gábor: *A megyei intézmény*, 143. A fenti példák: 1347. augusztus 20. Krassó megye: AOKlt. XXXI. 817. sz. „... coram capellanis nostris...” (MNL OL DL 41 053.); 1351. június 27. Gömör és Torna megye: AOKlt. XXXV. 378. sz. „... prout ex relatione eorundem capellanorum nostrorum extitimus informati...” (MNL OL DF 251 721.); 1351. június 27. Borsod megye (Poki Dezső alnádor közgyűlése): AOKlt. XXXV. 379. sz. „... coram capellanis dicti domini nostri palatini...” (MNL OL DL 96 322.); 1351. július 4. Abaúj és Sáros megye: AOKlt. XXXV. 394. sz. „... prout ex relatione dictorum capellanorum nostrorum extitimus informati...” (MNL OL DL 41 166.)

140 MNL OL DL 4040.

141 Erre a későbbiekben épp Fejér megye kapcsán van példa: 1366-ban egy eljáráshoz a nádor mindkét fehérvári hiteleshelyet parancslevéllel küldte ki (AOKlt. L. 268–269. sz.), 1372-ben pedig a szépesi káptalan működött közre a Fehérvár melletti *congregatio generalison* (MNL OL DL 106 165–166.).

gyűlés összesen 34 adata alátámasztja – kizárólag a fehérvári káptalan kiküldöttjei működtek közre a legkülönbözőbb országrészekben tartott nádori közgyűléseken. Az 1350-es évek végén és az 1360-as évek elején az oklevelek rendre hozzák az 1349. évi formulának valamely verzióját, miszerint minderre a király írásos parancsa nyomán került sor.¹⁴² 1364 folyamán a formula el-elmaradozik,¹⁴³ de még 1366-ban is visszatér.¹⁴⁴ A formula megfogalmazása nem zárja ki, hogy ilyen utasítást más káptalan vagy konvent is kapjon, ám a korszakból nem maradt fenn erre vonatkozó adat.

Nem dönthető el egyértelműen, hogy az újítás kinek a nevéhez fűződik: a fehérvári káptalan számára parancsot adó I. Lajoshoz és kancelláriájához, a közgyűléseken ekkor még többnyire személyesen¹⁴⁵ is részt vevő Kont Miklóshoz vagy esetleg utóbbi valamelyik ítélőmesteréhez. Csábító lenne ezt a változtatást is a később komoly kormányzati reformokat bevezető Szepesi Jakabhoz kötni, ám ő csak 1360 végétől mutatható ki a nádor protonotáriusaként. Ráadásul Szepesi később László oppelni herceg környezetében is működött,¹⁴⁶ amikor többnyire nem a fehérvári káptalant küldték a nádori közgyűlésekre. Szóba jöhet továbbá az a Tatamér prépost is, aki éppen az 1350-es évek elején vesztette el alkancellári pozícióját, de még 1359-ig állt annak a fehérvári egyháznak az élén, amely a nádori közgyűléseken való állandó jelenléttel minden bizonnyal jelentős extra bevételre tett szert ekkoriban.¹⁴⁷ Két adat mindenestre I. Lajos és környezete felé mutat. Egyrészt már 1356-ban egy Komárom megyei, Himfi Benedek ispán tartotta közgyűlés kapcsán is uralkodói parancsra működött közre a fehérvári káptalan kiküldöttje, amihez Kont Miklósnak és a nádori hivatal személyzetének nyilvánvalóan semmi köze nem volt.¹⁴⁸ Másrészt

142 Néhány példa: 1358. Zala megye: „... unacum testimonio ecclesie capituli Albensis de regio litteratorio edicto ad quelibet negotia universarum nostrarum congregationum per totum regnum Hungarie per nos celebrandarum per ipsum capitulum Albense pro testimonio deputato...” MNL OL DL 93 887.; 1358. Pozsony megye: „... de regio litteratorio precepto ad congregationes nostras per totum regnum faciendas nobiscum procedere pro suo transmisit testimonio...” MNL OL DF 207 249.; 1360. Valkó megye: „... ex regio litteratorio mandato per capitulum ecclesie Albensis pro testimonio transmissus...” MNL OL DL 91 702.; 1364. Veszprém megye: „... ex regio litteratorio mandato per capitulum ecclesie Albensis pro testimonio transmissus...” MNL OL DF 264 717.; 1364. Bács megye: „... ad litteratorium regium edictum ad congregationes nostras generales per totum regni ambitum Hungarie celebrandas nobis dati in testimonium...” MNL OL DL 33 611.; 1364. Bodrog megye: „... in congregationibus per nos celebrandis per regiam excellentiam pro communi iusticia observanda deputati...” MNL OL DL 5362.; 1364. Zemplén és Ung megye: „... ad easdem ipsius domini palatini congregationes per totum ambitum regni, ut premittitur, celebrandas in testimonium eidem domino palatino assignatus...” MNL OL DF 264 220.

143 Pl. AOklt. XLVIII. 596. sz.; Uo. XLIX. 499. sz.; Uo. XLVIII. 739. sz.

144 Néhány példa: 1366. Bars megye: „Adam filio Petri per magistrum Michaelem lectorem ecclesie Albensis per honorabile capitulum ecclesie eiusdem de regio litteratorio mandato in testimonium datum in sua persona deputato...” MNL OL DL 58 572.; 1366. Nógrád és Hont megye: „... sub testimonio capituli Albensis ecclesie destinasset inter ceterosque regni sui comitatus nos in quindenis festi nativitatis Beati Iohannis Baptiste, videlicet feria quarta prope villa Gyarmath universis nobilibus et aliis cuiusvis status et conditionis hominibus Neugradiensis et Hunthensis comitatum congregationem celebrassemus generalem...” MNL OL DL 87 410.

145 Gábor: *A megyei intézmény*, 139.

146 Engel: *Arch.* I. 4.

147 Ribí András: A fehérvári káptalan archontológiája (1301–1457). *Turul* 91 (2018) 135.

148 „... iuxta mandatum sub anulari sigillo regis [...] pro testimonio ad congregationem generalem magistri Benedicti filii Hem comitis Kamariensis [...] in civitate Tata celebratam...” MNL OL DL 41 278.

azt többször is megemlítik az oklevelek, hogy a királyi embert – aki ekkoriban jellemzően az előkelő udvari személyek közül került ki¹⁴⁹ – „a nádor egész országban tartandó közgyűléseinek megtekintésére” küldték ki.¹⁵⁰

Azt várnánk – a korábbi szakirodalom így rögzítette –, hogy az egy évtizeden keresztül működőképes rendszer Kont Miklós halála után is változatlanul fennmaradt, de ahogy arra a tanulmány bevezetőjében már utaltam, az 1370-es évek elején ez egyáltalán nem így volt. László oppelni herceg idejében (1367–1372) mindössze egy alkalommal adatolható a fehérvári káptalan nádori közgyűlésen való jelenléte, egyébként a csanádi¹⁵¹ vagy a szepesi káptalan¹⁵² működött közre a határjárásoknál, iktatásoknál és egyéb kiszállást igénylő peres ügyeknél úgy, hogy maguk a közgyűlések nem is feltétlenül az említett hiteleshelyek közelében zajlottak (lásd az 1. táblázat dőlt betűs sorait). Mivel nem tudunk róla, hogy a felsorolt egyházakhoz a nádornak bármi köze lett volna (a szepesi káptalan kapcsán a közgyűléseken gyakorta részt vevő Szepesi Jakab ítélmester közbenjárása elképzelhető¹⁵³), központi intézkedésre kell gondolnunk: talán Kont Miklós kegyvesztetté válásával a közgyűlések rendszerén is változtatni szerettek volna.¹⁵⁴ Erre utal, hogy – bár mindössze egyszer szerepel formula a hiteleshelyi kiküldött megnevezése kapcsán – 1371-ben a szepesi káptalan embere is „per regiam serenitatem in congregationibus ipsius domini Ladizlai palatini per ipsum celebrandis in testimonium deputatus” volt.¹⁵⁵ További lényeges fejlemény, ahogy arról alább még lesz szó, hogy az 1360-as és 1370-es évek fordulójától kezdve a nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyi kiküldöttek körében fölénybe kerültek a világi személyek (*litteratusok*).¹⁵⁶

Tanulságos ugyanakkor, hogy amikor 1372 nyarán ismét a fehérvári káptalan kiküldötte működött közre egy nádori közgyűlésen, akkor – és inentől kezdve soha többé – az oklevél megfogalmazója már nem tartotta szükségesnek a korábbi formula rögzítését (nyilvánvalóan öt-hat év alatt nem felejtették el, hogy korábban már közel tíz évig ez volt a bevett gyakorlat). Lajos király uralkodásának hátralévő részében ez így is maradt: Lackfi Imre (1372–1375) és Garai Miklós (1375–1385) nádorsága alatt – 1377 végének szokatlan időpontban tartott nyugat-magyarországi közgyűléseit leszámítva¹⁵⁷ – kivétel nélkül a

149 Gábor: *A megyei intézmény*, 126.

150 Pl. AOKlt. XLVIII. 348. sz.

151 Vö. G. Tóth Péter: *A csanádi székeskáptalan személyi összetétele a késő-középkorban (1354–1526)*. Szeged, 2014. [Doktori disszertáció. Kézirat.]

152 Vö. Vladimír Olejník – Peter Labanc – Miroslav Glejtek: *Duchovné a kultúrne dedičstvo Spišskej Kapituly I. Od počiatkov Spišskej Kapituly po vznik biskupstva*. Ružomberok, 2021. 170–205.

153 Személyére, szepességi – részben a káptalanhoz fűződő – kapcsolataira és a közgyűléseken való részvételére lásd Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Bp., 1971. 57–59., 69. A szepesi káptalan lengyel kapcsolataira lásd Stanisław A. Sroka: *Lengyelek a szepességi káptalanban a XIV. században*. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 7 (1995) 55–61.

154 Az 1367 utáni politikai változásokra lásd Pór: *Opuli László*, 545–548.; C. Tóth: *A magyar királyság nádora*, 50–54.

155 MNL OL DF 272 357.

156 Kont Miklós nádorsága alatt csupán Bars megye 1366. évi közgyűlésén fordult elő, hogy nem egyházi személy képviselte a fehérvári káptalant, de még Péter fia Ádám esetében is tájékoztatnak arról az oklevelek, hogy ő Mihály olvasókanonok helyett van jelen. AOKlt. L. 611., 613. sz.

157 MNL OL DL 6477., 42 088., 94 104.

fehérvári káptalan feladata volt a nádori közgyűléseken való közreműködés szerte az országban. Ezt erősíti, hogy amikor 1381-ben Bars megye *congregatio generalis*án Jakab fehérvári kanonok és locsmáncsi főesperes volt a hiteleshelyi tanúbizonyosság, az oklevél megfogalmazója fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a klerikus „*eiusdem capituli Albensis homo*”, vagyis fehérvári kanonok minőségében volt jelen.¹⁵⁸ A restaurációban talán szerepe volt a király káplánjának, az 1371-től a fehérvári prépostságot betöltő Cudar Imrének is, aki mintegy vissza tudta szerezni ezt a – jó eséllyel jelentős, de pontosan meg nem határozható – bevételi forrást egyháza számára.¹⁵⁹

I. Lajos 1382. évi halálával nemcsak a nádori közgyűlések virágkora ért véget, hanem az 1388. évi újraindulást követően a század hátralévő részében a fehérvári káptalan szereplése is visszaesett. Lackfi István nádorsága (1387–1392) alatt a közgyűléseket már az ítélmester, Uzsai Márton tartotta. Bár a kutatás öt *congregatio generalis* ismer ebből az időszakból,¹⁶⁰ ezek közül csak az 1388. évi barsi, illetve nógrádi és honti esetében adatható a hiteleshelyi tanúbizonyosság: mindkét esetben a közeli nyitrai káptalan kiküldöttje működött közre. A későbbiekben Ilsvai Leustáknál (1392–1397) újra felbukkant a fehérvári káptalan Somogyban, illetve Nógrád és Hont megyék *congregatio generalis*án,¹⁶¹ de valójában mind az ő nevében, mind a Bebek Detre (1397–1402) nevében tartott gyűléseken – melyek többnyire Kelet-Magyarországról adathatók – leginkább a jelentős hiteleshelyi hatáskörrel bíró jászói konvent kiküldöttjével találkozhatunk.¹⁶² Bebek esetében az ország keleti területein a mondott premontrai egyház, a nyugati határszélen – egyetlen adat van rá¹⁶³ – a pozsonyi káptalan működött közre. Mindez összességében egy regionális megkülönböztetést feltételez a 14. század utolsó bő évtizedére vonatkozóan: a közgyűlésekre tanúbizonyosságul többnyire egy földrajzilag nem túl távol eső, tekintélyes hiteleshely képviselőjét küldték. Ez utóbbi közhitelű intézmények köre meglehetősen szűk volt, és látványosan a távolság kérdését is rugalmasan értelmezték.

A polgárháborús évek után Garai Miklós töltötte be a nádori méltóságot (1402–1433), a nádori közgyűlések sora 1406-tól indult újra. 1409-től ismételten csak királyi parancsra tarthattak *congregatio generalis*.¹⁶⁴ A szakirodalom ebből a periódusból eddig csak olyan nádori közgyűléseket ismert, amelyeken a fehérvári káptalan kiküldöttjei vettek részt.¹⁶⁵ Döntően valóban így van, ám akad néhány kivétel: például 1409-ben – talán a fenti módosítás szülte kisebb bizonytalanság miatt – Vas megyében a vasvári káptalan működött

158 MNL OL DL 47 204.

159 Ribi: A fehérvári káptalan, 135. A hiteleshelyi díjakról általában lásd Eckhart Ferenc: *Hiteleshelyek a középkori Magyarországon/Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter*. Szerk. Rokolya Gábor. Bp., 2012. (Studia Notarialia Hungarica Tomus 11) 101–103.

160 C. Tóth: A nádori hivatal, 98.

161 1394-ben és 1397-ben. Utóbbi idején a nádor valójában nem is volt az országban, mivelhogy fogságba esett az 1396. évi nikápolyi csatában. Vö. C. Tóth: *A magyar királyság nádora*, 74.

162 A modern kutatás nem tud arról, hogy az 1382 és 1401 között kimutatható Mihály fia János jászói prépostnak bármilyen köze lett volna a nádorhoz vagy kúriájához. Vö. Júlia Kotrusová: *Dejiny premonštrátskeho kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove v stredoveku. Dizertačná práca*. Trnava, 2017. 40–41.

163 MNL OL DL 8513.

164 Tringli: Két szokásjogi norma, 395.

165 C. Tóth: *Szabolcs megye működése*, 116–117.; Weisz: Bihar megye, 140–141.

közre.¹⁶⁶ A konstanzi zsinat miatti hosszabb szünet lehet az oka, hogy 1421-ben Pozsony és Moson megyék esetében a pozsonyi káptalan kapott nádori parancsokat, majd két évvel később Abaúj és Sáros megyék közgyűlésén a jászói konvent tanúbizonyossága mutatható ki. Ezekről függetlenül a rendszer – vagyis a fehérvári káptalan tartós jelenlétének – megszilárdulását mutatja, hogy az 1429. évi uralkodói és egyéb bárói közgyűléseken¹⁶⁷ is többnyire a koronázóváros jelentősebb társasegyháza biztosította a tanúbizonyosságot a legkülönbözőbb régiókban (2. táblázat).

2. táblázat. Egyházi tanúbizonyosságok az 1429. évi uralkodói és bárói közgyűléseken

Ki tartja?	A közgyűlés		Érintett megye, megyék	Hiteleshely
	kezdet	helyszíne		
Pálóci Mátyus országbíró ¹⁶⁸	1429. június 2.	Nyitra	Nyitra	nyitrai káptalan ¹⁶⁹
	1429. július 5.	Bars	Bars	garam-szentbenedeki konvent ¹⁷⁰
	1429. szeptember 9.	Szentpéter	Borsod	fehérvári káptalan ¹⁷¹
	1429. szeptember 27.	Gömör	Gömör, Torna	fehérvári káptalan ¹⁷²
Lévai Cseh Péter macsó bíró ¹⁷³	1429. október 3.	Nagyfalu	Baranya	fehérvári káptalan ¹⁷⁴
Zsigmond király	1429. október 6.	Sopron	Sopron	fehérvári káptalan ¹⁷⁵
	1429. november 8.	Vasvár	Vas	fehérvári káptalan ¹⁷⁶

Pálóci Mátyus (1435–1436) 1435. évi nádori közgyűlésein szintén a fehérvári káptalan hiteleshelyi tanúbizonyosságai működtek közre. A megszilárdulásban jó eséllyel Kóvári Pál ítélmester is fontos szerepet játszott, hiszen „a nádori kúriában ő vitte diadalra a szakszerűség, az állandó protonotariusi vezetés elvét”.¹⁷⁷ Ugyanő már Ilsvai és Bebek alatt is szolgált,¹⁷⁸ így talán úgy értékelte, hogy a 14. század utolsó éveiben kipróbált regionális rendszer nem megfelelő, és visszatért az előző, Garai nádor alatt tapasztalt gyakorlathoz.

166 MNL OL DF 209 227.

167 Hajnik: *A magyar bírósági szervezet*, 67.; Istványi: *A generalis congregatio*, 182.

168 Engel: *Arch.* I. 10.

169 MNL OL DL 12 083.

170 Uo. 35 789.

171 Uo. 12 128., 50 291.

172 Uo. 12 137.

173 Engel: *Arch.* I. 30.

174 MNL OL DL 12 693.

175

176 MNL OL DF 268 210.

177 Bónis: *A jogtudó értelmiség*, 179–180.

178 Engel: *Arch.* I. 5.

Persze az sem lehetett mellékes, hogy ebben az időszakban Zsigmond egyik kulcsfontosságú tanácsadója a korábbi diplomata, az 1419-től idehaza működő fehérvári prépost, Benedek volt.¹⁷⁹

A fentiek tükrében joggal merülhet fel a kérdés, hogy vajon az 1350-es évekbeli kezdetek után miért tértek vissza újra és újra a fehérvári káptalan nádori közgyűléseken való szerepeltetéséhez: a központi fekvésen, egyes prépostok udvari szerepvállalásán és a nagy tekintélyen túl mi emelhetette még ki ezt az intézményt a többi közül? Nyilvánvaló, hogy egy ilyen feladat ellátásához jelentős személyi kapacitásra volt szükség, hiszen gyakorta az ország különböző pontjain párhuzamosan is folytak nádori közgyűlések, ráadásul sok esetben két vagy három kiküldöttre is szükség volt egy-egy *congregatio generalis* zavartalan lebonyolításához.¹⁸⁰ Függetlenül attól – miképpen alább egyértelműen kiderül –, hogy a kiküldöttek nem minden esetben voltak kanonokok vagy karbéli klerikusok, ennyi tanúbizonyosság megmozgatására a napi feladatok mellett csak egy nagyobb hiteleshely lehetett képes. Hogy ennek mikéntjére gyakorlati válaszokat kapjunk, érdemes magukat a nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyi kiküldötteket megvizsgálnunk.

A probléma vizsgálatára érdemben Kont Miklós nádorságától van lehetőség. Ezt megelőzően – mivelhogy többségében csak parancslevelek maradtak fenn – mindössze három esetben ismerjük a közgyűlésről kiküldött tanúbizonyosság személyét. A földvári konvent 1334. évi jelentésében János *custos*, a szekszárdiában 1351-ben Péter *frater* szállt ki a nádor parancsára (jó eséllyel még nem a közgyűlésről), a kivételes 1349. évi fehérvári esetről pedig Péter, a falakon kívüli Szent Miklós-társaskáptalan rektora működött közre.¹⁸¹

A 3. táblázat összesíti a fehérvári káptalan 1358 és 1435 közötti kiküldötteit a nádori közgyűlések vonatkozásában.

3. táblázat. A fehérvári káptalan tanúbizonyosságai a nádori közgyűléseken (1358–1435)

Kiküldött	Esetszám
Szent Miklós-egyház prépostja	7
Oltár/kápolnagazgató kanonok	1
Kanonok	13
Karbéli klerikus	16
Deák (<i>litteratus</i>)	29
Egyéb világi	11
Ismeretlen (tartalmi átírás/említés)	12
Összesen	91

179 Bónis: *A jogtudó értelmiség*, 119.

180 Istványi: *A generalis congregatio*, 68.; Weisz: Bihar megye, 137., 140–141.

181 AOklt. XVIII. 312. sz.; Uo. XXXIII. 331. sz.; Uo. XXXV. 710. sz.

A fentieket összevetve a fehérvári káptalan által kiállított relatiókban fellelhető hiteleshelyi kiküldöttekkel, jelentős eltéréseket tapasztalunk.¹⁸² A nádori közgyűlések vonatkozásában a fehérvári káptalan legmagasabb rangú kiküldöttjei a fehérvári falakon kívüli Szent Miklós-társaskáptalan prépostjai – vagy, ahogy a korszakban pasztorális funkciójuk miatt nevezték őket, rektorai – voltak, akik a Szűz Mária-prépostságban is rendelkeztek kanonoki javadalommal.¹⁸³ Az 1349. évi egyedi eseten kívül 1358 és 1364 között a legtöbbször Szatmári János fia Péter, illetve Márton kispépost¹⁸⁴ szállt ki a nádorral.¹⁸⁵ Ezenkívül többször előfordult, hogy nevükben egy-egy karbéli klerikus vagy világi személy tartott a nagybíróval.¹⁸⁶ Úgy tűnik, hogy Kont Miklós nádorságának első hat évében ezt a feladatkört egyszerűen összekapcsolták a kispéposti hivatallal – talán a bevételek is a kisebbik káptalannál maradhattak így. Változást 1364 második fele hozott: ezután karbéli klerikusok¹⁸⁷ vagy a korábban ismeretlen Mihály olvasókanonok emberei, Péter fia Ádám és Damján *sacerdos* szerepeltek az oklevelekben egy-egy Bars megyei, illetve Gömör és Torna megyei közgyűlés kapcsán.¹⁸⁸

A látványos fordulat a László oppelni herceg nádorságához fűződő *intermezzo* után következett be a nádori közgyűlésekre küldött hiteleshelyi emberek személyét illetően. 1370 és 1372 között a csanádi káptalan hatból hatszor, a szepesi káptalan ötből négyszer¹⁸⁹ világi személyeket, *litteratus*okat delegált a *congregatio generalis*okra. Ezt a gyakorlatot 1372 után a fehérvári káptalan is átvette: az 1435-ig ismert ötven adatból 35 esetben világi személy szállt ki.¹⁹⁰ Sőt az 1429. évi királyi és bárói közgyűléseken is Gergely *presbiter*¹⁹¹ kivételével deákok voltak a fehérvári társasegyház tanúbizonyságai. Ha viszont nem a fehérvári káptalan embere vett részt a nádori közgyűlésen, már nem mondható el ugyanez: a vasvári káptalan¹⁹² és a jászói konvent többségében egyházi személyt küldött.¹⁹³ A több-

182 Ribi András: A fehérvári káptalan és keresztes konvent országos hatáskörű hiteleshelyi eljárásai a gyakorlatban. *Századok* 153 (2019) 327.

183 Legújabbban a kisebbik fehérvári prépostságról lásd Ribi András: A prépost és a káptalan egyezsége 1512-ben. Megjegyzések a fehérvári falakon kívüli Szent Miklós-társaskáptalan késő középkori történetéhez. In: *Ruscia - Hungaria - Europa. Ünnepi kötet Font Márta professzor asszony 70. születésnapjára*. Szerk. Bagi Dániel et al. Pécs, 2022. 510–528.

184 Ribi: A fehérvári káptalan, 139. A következő jegyzetben közölt 1364. évi adatokkal Márton kispépostsága kiegészítendő.

185 AOklt. XLII. 787., 989., 1066., 1227. sz.; Uo. XLVIII. 308., 348. sz.; MNL OL DF 264 220. Valószínű továbbá, hogy amennyiben az oklevél egyszerűen Péter kanonokot emleget ebben az időszakban, az is a kispépostra vonatkozik. MNL OL DL 16 109.

186 AOklt. XLII. 1036., 1063., 1167., 1212. sz.; MNL OL DL 41 395., 84 790.; AOklt. L. 55. sz.

187 AOklt. L. 55. sz.; Uo. XLIX. 39. sz.; Uo. XLVIII. 596., 770., 843. sz.; Uo. XLIX. 44. sz.; Uo. XLIII. 742. sz.; Uo. L. 280., 355. sz.

188 Uo. L. 613., 757. sz.

189 A kivétel János *clericus* Szepes megyei szereplése. Lásd MNL OL DF 272 357.

190 Kivételek: Imre kanonok, a Szent Imre-kápolna igazgatója (MNL OL DF 266 181.); Jakab kanonok és locsmándi főesperes (MNL OL DL 47 204.; MNL OL DF 273 093.); Tamás *clericus* (MNL OL DL 1353.); Mátyás kanonok (ZsO II. 5049. sz.; MNL OL DL 60 520., 107 867.; ZsO III. 1147. sz.); Miklós kanonok (ZsO III. 1616. sz.); Sebestyén kanonok (MNL OL DL 54 998., 54 934., 80 534., 97 153.; MNL OL DF 253 698.); Miklós *presbiter* (Zichy VIII. 559–561.).

191 MNL OL DL 50 291.

192 Kivétel: uo. 42 088.

193 Kivételek: uo. 85 521., 85 556.

szőr is említett intézmények közül egyedül a nyitrai káptalan esetében találjuk azt, hogy háromból kétszer *litteratus* működött közre a *congregatio generalison*.¹⁹⁴

Mindent egybevéve az 1370-től kimutatható gyakorlat ellentmond az 1351. évi 21. törvénycikknek, miszerint a hiteleshelyi tanúbizonyosságok kizárólag káptalani vagy konventi *dignitással* rendelkező egyházi személyek lehetnek az adott intézményből.¹⁹⁵ Ez azt is jelenti, hogy a nádori közgyűléseken való részvételt már a kortársak sem vették a hagyományos közhelű tevékenységgel egy kalap alá: ez egy külön feladatkör volt, amit többnyire a fehérvári káptalan látott el. Ez a díjazásban is megmutatkozhatott: a világi alkalmazottak bizonyosan kaptak illetményt, de nem kellett számukra a törvényben rögzített napi egy vagy két garast megfizetni.

Bár sajnos sok esetben az oklevelek csupán keresztnevükkel említik a tanúbizonyosságokat, néhány személy esetében akadnak további információk is (4. táblázat).

4. táblázat. Azonosítható világi személyek hiteleshelyi tanúbizonyosággként a nádori közgyűléseken

Említés éve	Név	Hiteleshely	Közgyűlés	Származás ¹⁹⁶
1358	Gyigyeyi Jakab fia Péter, a Szent Miklós-prépostság rektorának embere	fehérvári káptalan	Bars megye ¹⁹⁷	Szatmár megye
1372	Szepesi András	szepesi káptalan	Borsod megye ¹⁹⁸	Szepes megye
1388	Körösközi György <i>litteratus</i>	nyitrai káptalan	Nógrád, Hont megye ¹⁹⁹	Bihar megye
1393	Győri Lőrinc <i>litteratus</i>	jászói konvent	Zemplén, Ung megye ²⁰⁰	Győr megye
1397	Zalai Bereck <i>litteratus</i>	jászói konvent	Torna megye ²⁰¹	Somogy vagy Zala megye
1406	Örsi Egyed <i>litteratus</i>	fehérvári káptalan	Gömör megye ²⁰²	több megye is szóba jöhet
1408	Büki Péter <i>litteratus</i>	fehérvári káptalan	Zala megye ²⁰³	Zala megye

194 1388-ban deákok voltak a kiküldöttek: MNL OL DL 58 678.; MNL OL DF 248 208. 1429-ben az országbírói közgyűlésen karbéli: MNL OL DL 12 083.

195 „Homines autem capitulorum seu conventuum, qui ex mandato regio pro testimonio ducuntur, non possint esse alii, nisi hii, qui dignitates habent in eadem ecclesia.” *Decreta Regni Hungariae 1301-1490*. I-II. Szerk. Dóry Ferenc et al. Bp., 1976-1989. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 11, 19) I. 137.

196 Vö. Engel Pál: *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép*. [CD-ROM. Térinform. Kollányi László - Sallay Ágnes.] Bp., 2002.

197 AOklt. XLII. 1212. sz.

198 MNL OL DL 38 927., 42 045.

199 MNL OL DF 248 208.

200 MNL OL DL 85 521.

201 Uo. 86 556.

202 Uo. 53 523.

203 ZsO II. 6230. sz.

Említés éve	Név	Hiteleshely	Közigyűlés	Származás
1411	Szereti Márton <i>litteratus</i>	fehérvári káptalan	Nyitra, Trencsén megye ²⁰⁴	Fejér megye
1412	Boziási Miklós <i>litteratus</i>	fehérvári káptalan	Bihar megye ²⁰⁵	Kraszna megye
1424	Lőrincfalvi László <i>litteratus</i>	fehérvári káptalan	Bars, Nyitra megye ²⁰⁶	Gömör vagy Zala megye

A felsorolt tíz világi személyre vonatkozó adatok legfeljebb nagyon óvatos következtetések levonását teszik lehetővé. Különösebben ismert személy nincs a felsoroltak között. Szepesi Andrásról nem tudjuk, rokonságban állt-e Szepesi Jakabbal, hiszen a középkorban sok szepességi illetőségű személyre ráaggatták ezt a melléknevet.²⁰⁷ Győri Lőrinc kapcsán ismerünk egy azonos nevű nádori jegyzőt 1371-ből,²⁰⁸ Szereti András talán Szereti Márton fehérvári kanonok,²⁰⁹ Büki Péter pedig talán Büki Basó István későbbi fehérvári prépost rokona lehetett.²¹⁰ Boziási Miklós esetleg az 1399–1401 között kimutatható Boziási vagy Borzásai Péter altárnokmesterrel állhatott kapcsolatban.²¹¹ Annyi mindenesetre megállapítható, hogy a fehérvári káptalan világi alkalmazottai éppúgy az ország legkülönbözőbb pontjairól érkeztek, mint a korszak ismert kanonokjai.²¹²

Amennyiben a 14. század közepe táján valaki útra kelt a nádorral, hogy részt vegyen a közgyűléseken, az hosszú, akár hónapokig tartó elfoglaltság is lehetett. 1358-ban például a következőképpen nézett ki Péter kispóstop itineráriuma (az 5. táblázat normál szedéssel hozza azokat a helyszíneket, ahol egyértelműen tudjuk, hogy ő maga is jelen

5. táblázat. Péter fehérvári kispóstop itineráriuma, 1358. július–október

A közgyűlés kezdete	A közgyűlés helyszíne	Érintett megye, megyék
július 23.	Mándhida	Zala
augusztus 27.	Vasvár	Vas
szeptember 10.	Csepreg	Sopron
szeptember 17.	Pozsony	Pozsony és Moson
október 1.	Tapolcsány	Nyitra és Trencsén
október 8.	Bars	Bars
október 22.	Gyarmat	Nógrád és Hont

204 ZsO III. 1316. sz.

205 Uo. III. 3191. sz.

206 Uo. XI. 1169., 1389., 1430. sz.

207 Bónis: *A jogtudó értelmiség*, 39. 54. j.

208 Uo. 90.

209 Ribi: *A fehérvári káptalan*, 141.

210 Bónis: *A jogtudó értelmiség*, 110.; Ribi: *A fehérvári káptalan*, 135.

211 Engel: *Arch.* I. 39.

212 Uo. 90 968.; MNL OL DF 209 259.

volt, dőlt betűvel, ahol csak a képviselőiről számolnak be az oklevelek, de a jól nyomon követhető útvonal miatt joggal feltételezhető, hogy Péter is ott volt).

Nem biztos, hogy ez egy egyházi személy számára tartósan vállalható életforma volt, ráadásul a helyzetet két tényező tovább bonyolította. Egyrészt komolyabb emberi erőforrást igényelt, amikor egy adott *congregatio generalison* több hiteleshelyi tanúbizonyság közreműködésére volt szükség. Jó eséllyel a legtöbb esetben ez így volt. A „rekordot” Gömör és Torna megyék 1406. évi közgyűlése tartja: Mátyás kanonok mellett három *litteratus* működött közre.²¹³ A korábbi időszakban Zemplén és Ung megyék 1364. évi közgyűlésén három személy képviselte a fehérvári káptalant: Márton kisprépost mellett László és János karbéliek.²¹⁴ Természetesen más felállás is elképzelhető volt: 1381-ben Bars megye nádori közgyűlésén Jakab kanonok és Gergely deák, ugyanebben az évben Borsodban pedig két *litteratus*, Pál és Jakab közreműködése adatolható.²¹⁵ Másrészt előfordult, hogy az ország különböző pontjain párhuzamosan tartottak közgyűléseket. Jó példa erre az 1381. év nyara, amikor a nyugati (Bars, Nyitra és Trencsén, Pozsony és Moson) és a keleti (Borsod, Gömör és Torna, Abaúj és Sáros, Zemplén és Ung, Szabolcs és Bereg, Heves) országrészben is zajlottak *congregatio generalisok*. Ez legalább hat fő együttes távollétét jelentette, amit nyilvánvalóan csak kanonokokkal vagy karbéli klerikusokkal nem tudott volna megoldani még az a 34 tagú fehérvári káptalan sem, ahol a javadalmasok számottevő hányada nem tartózkodott a székhelyén, folyamatos közhitelű tevékenységet kellett folytatni, és muszáj volt három tucat kápolnánál, illetve oltárnál misézni.²¹⁶

Végezetül arra kell választ keresnünk, hogy a fentiek mennyiben hozhatók összefüggésbe a fehérvári káptalan 1420 táján kibontakozó országos hatáskörű hiteleshelyi tevékenységével. 1358 és 1435 között az ismert esetek 75%-ban a Szűz Mária-prépostság emberei működtek közre tanúbizonyságként a nádori közgyűléseken. A 15. század első harmadának vonatkozásában ugyanez az arány 92%. Ez még úgy is jó alapot adott az ország megismerésére és a társasgyház széles körben elfogadottá (közhitelűvé) tételére, hogy a gyakorlatban az 1370-es évektől nem a hiteleshelyi kiküldötként eljáró kanonokok, hanem különböző világi alkalmazottak vettek részt a *congregatio generalisokon*. A vizsgált periódusban összesen harminc megye nádori közgyűlésén voltak jelen a fehérvári káptalan képviselői, ami tekintélyes szám, hiszen Erdélyben, Szlavóniában és néhány déli, a macsói bán által látogatott területen eleve nem is fordulhattak elő.²¹⁷ Ez egy elgondol-

213 ZsO II. 5049–5050. sz.; MNL OL DL 53 523., 57 096.

214 MNL OL DF 264 220.; AOKlt. XLIX. 44. sz.; Uo. XLVIII. 843. sz.

215 MNL OL DL 47 204., 58 614., 75 849., 83 379.

216 Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával)*. Bp., 1994. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12) 73–74.; Ribi: A fehérvári káptalan, 143–144.

217 A melléktartományok közgyűléseiről lásd Istványi: A generalis congregatio, 191–205. Erdélyben a gyulafehérvári káptalan vagy a kolozsmonostori konvent, Szlavóniában a zágrábi káptalan, a macsói bán közgyűlésein a boszniai káptalan kiküldötte vett részt.

kodtató különbség is: a 15. században országos hatáskörű hiteleshelyként ugyanakkor már ezeken a területeken is eljárhattak.²¹⁸

Fontos továbbá, hogy a kutatás jelenlegi állása szerint Albert király 1439. évi halála után nem tartottak közgyűléseket, és Mátyás is csak 1464. évi koronázása után vette elő újra az intézményt,²¹⁹ hogy aztán 1486-ban meg is szüntesse.²²⁰ Megkockáztatható, hogy nem teljesen véletlen az egybeesés: a fehérvári káptalan országos hatásköre az 1420-as és 1430-as évek eleji szerényebb kezdetek után pontosan a Zsigmond király halála körüli időszakban, illetve azt követően teljesedett ki.²²¹ A két különleges feladatkör lényegében váltotta egymást.

218 A káptalan tagjai – országos hatáskörű hiteleshely kiküldötteiként – később 45 megyébe jutottak el 1526-ig. Vö. Ribi: A fehérvári káptalan és keresztes konvent, 313. Pl. 1483. Hunyad megye: MNL OL DL 18 199.; 1428. Valkó megye: uo. 71 946.; 1441. Körös megye: uo. 13 616.

219 A Mátyás-kori közgyűléseket a korábbi szakirodalom és az online levéltári adatbázis keresőfunkciója segítségével szűrőpróbaszerűen tekintettem át. Vö. Küffer Béla: *A köz vagy nádori törvénykezés mint Mátyás király jövedelmi forrása. Jog és pénzügytörténeti értekezés.* Bp., 1884.; Havasy: *Heves megye*, 64.; Tringli István: Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére.* Szerk. Csukovits Enikő. Bp., 1998. 291–318.; Tringli: Pest megye, 172–173. Annyi bizonyosan kijelenthető, hogy az egyik első, Heves megye számára 1467-ben tartott nádori közgyűlésen a fehérvári káptalan kiküldötte működött közre. MNL OL DL 16 253.

220 Tringli: Két szokásjogi norma, 395–396.

221 Vö. Ribi: Miért működött, 91.

CONTENTS

CREDIT RELATIONS IN HUNGARY, 1700–1848

István Szijártó M. <i>Introductory Remarks</i>	641
Pál Danyi <i>The Introduction of the Convention Currency Standard in the Middle of the 18th Century and its Significance</i>	649
Krisztián Kovács <i>”Urged by Certain and Unavoidable Necessities”. Mortgage Contracts in the Archives of the Ráday Family in the Seventeenth to Nineteenth Centuries</i>	673
György Kurucz <i>Aristocratic Credit Transactions and the Mortgage Records of Tolna, Baranya Zala and Vas Counties at the Turn of the 18th and 19th Centuries</i>	689
Sándor Hites <i>Fictional Parables of István Széchenyi’s Hitel. Two Stories from the 1830s</i>	709
Adrienn Szilágyi <i>Debtors and Creditors. The Common Purse of the Károlyi Family in the 19th Registers</i>	725

STUDIES

András Ribi <i>The Places of Authentication Assisting the Palatinal Congregations from the Beginning to 1435</i>	745
Ágnes Ordasi <i>Miscounted Millions or Overdriven Centralisation? Why Did the Other Lajos Batthyány Resign?</i>	767
Natália Váradi <i>On the Fiftieth Anniversary of the 1972 Petition. The National Reorganisation of the Hungarians of Transcarpathia after 1944</i>	785

DEBATE

Gergely Krisztián Horváth <i>Hungarian Type of Contemporary History – Rural History from his Point of View</i>	805
---	-----

E számunk szerzői

Dr. Danyi Pál, kandidátus, egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Menedzsment és Vállalkozásgazdaságtan Tanszék ● Hites Sándor, tudományos főmunkatárs, osztályvezető, BTK ITI, 19. századi osztály, Helikon ● Horváth Gergely Krisztián, tudományos főmunkatárs, „Lendület” kutatócsoport-vezető, BTK TTI, Vidéktörténeti osztály ● Kovács Krisztián, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára ● Kurucz György, intézet- és tanszékvezető, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Intézet, Korai-korai Történeti, Gazdasági- és Művelődéstörténeti Tanszék ● Ordasi Ágnes, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára ● Ribí András, tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Középkori Történeti Tanszék ● Szijártó M. István, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék ● Szilágyi Adrienn, tudományos munkatárs, BTK TTI, Újkori osztály ● Váradi Natália, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

(BTK TTI = Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erszebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbetűző postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

